

303583 – آیا باید پول سیگاری که پیش از توبه با قرض خریده است را بدهد؟

سوال

زمانی که دخانیات مصرف می‌کردم، سیگارم را از یکی از مغازه‌ها قرضی می‌خریدم و قرضم به جایی رسید که که دیگر به من سیگار نداد. من هم پولی نداشتم که به او پس بدهم و این مدتی به طول انجامید تا آنکه فروشنده از دنیا رفت و اکنون فرزندش به جایش در مغازه کار می‌کند. من الان الحمدلله توبه کرده‌ام. باید چکار کنم؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

اولاً:

قاعده کلی نزد علما این است که در امور محرم دادن عوض جایز نیست. بنابراین کسی که کالای حرامی خریده، دریافت کالا و دادن پولش برای او جایز نیست.

و اگر فروشنده پولش را گرفته واجب است که آن را به صاحبش پس دهد مگر آنکه کالا مصرف شده باشد یا از بین رفته باشد که در این صورت پولش را باید صدقه بدهد [و برای خودش بر ندارد].

و اگر مشتری کالا را تحویل گرفته واجب است که آن را از بین ببرد زیرا آن کالا یک جنس حرام است و در آن هیچ سود معتبری از نظر شرع نیست و نباید به صاحبش بازگردانده شود.

این اصل کلی است و درباره هر حرامی که تحریمش واضح باشد مانند خمر و مردار و خوک و این موارد، صادق است.

«ابن حبیب می‌گوید: اگر مسلمان، از مسلمان دیگری شراب بخرد، تا وقتی که آن خمر در دست فروشنده یا خریدار است، باید بر خریدار شکسته شود و اگر [فروشنده] پولش را گرفته به خریدار پس دهد، و اگر [نزد مشتری] از بین رفته باشد، فسخ ممکن نیست و پول را چه فروشنده آن را گرفته باشد یا نگرفته باشد [یعنی مشتری هنوز پولش را نداده باشد] از او گرفته و صدقه می‌دهند و هر دو مجازات می‌شوند» (النوادر والزیادات علی ما فی المدونة من عیرها من الأمهات: ۶ / ۱۷۹).

از شیخ ابن عثیمین درباره مردی پرسیده شد که خمر خریده و پولش را نداده و سپس توبه کرده است. اکنون باید چه کند؟

ایشان گفتند: «از او گرفته می‌شود و در بیت المال گذاشته می‌شود» (الکنز الثمین: ۱۱۸).

ثانیا:

اما درباره پرسش شما، صحیح‌تر و به سلامت نزدیکتر آن است که پول سیگار قرضی را بدهید، به چند اعتبار:

۱- دخانیات، اگر چه فتوا بر تحریم آن است، اما درباره مکروه یا حرام دانستن آن اختلاف مشهوری میان اهل علم است و تحریم آن همانند تحریم فروش خمر و مواد مخدر و شبیه آن در دل مردم جا نیفتاده است، برای همین در مورد خرید و فروش و تجارت و مصرفش سهل‌انگاری می‌کنند، که این یا از روی تقلید از کسانی است که آن را مباح می‌دانند، یا به سبب وجود شبهه است، یا آنکه درباره تحقق مناط تحریم درباره دخانیات یعنی وجود ضرر آن قانع نشده‌اند.

شیخ الاسلام ابن تیمیه - رحمه الله - می‌گوید: «اموالی که شخص از طریق معاملاتی به دست آورده که امت درباره‌اش [حکمش] اختلاف کرده‌اند و در این زمینه تاویل نموده و به سبب اجتهاد یا از روی تقلید یا تشبه به برخی از اهل علم یا از این رو که برخی به او چنین فتوا داده‌اند و مانند آن، معتقد به جوازش بود، این اموالی را که به دست آورده‌اند و تحویل گرفته‌اند، لازم نیست که آن را از اموال خود بیرون کنند، حتی اگر بعدها برایشان روشن شود که در این گمان خود اشتباه کرده‌اند و آنکه به آنان فتوای جواز داده دچار خطا شده است...»

بنابراین مسلمان متأول، معتقد به جواز کارهایی که انجام داده از جمله فروش و اجاره و معاملاتی که برخی از علما درباره آن چنین فتوا می‌دهند: اگر در پی این معاملات [که در پی یک تأویل مباح دانسته شده] پولی گرفته شود و سپس بعدها صاحب آن معامله بداند که قول صحیح، تحریم آن معامله است، آن پولی که بنابر یک تأویل گرفته‌اند برایشان حرام نخواهد بود» (مجموع الفتاوی: ۲۹ / ۴۴۳).

۲- عدم پرداخت پول برای طرف دوم قابل فهم و پذیرش نخواهد بود و برایشان درباره شخص توبه‌کار تصویری بسیار منفی ایجاد خواهد کرد، و تصور می‌کنند او در آغاز توبه‌اش شروع به خوردن حق بندگان کرده است.

۳- چه بسا گمان کنند که این توبه در واقع حيله‌ای است برای فرار از پرداخت پول سیگاری که قبلاً برداشته است.

۴- علما نیز هرچند دادن پول جنس حرام را جایز نمی‌دانند، اما برداشتن آن پول توسط خود شخص را هم جایز نمی‌دانند تا آنکه هر دو چیز (هم جنس و هم پولش) نزد او نماند، بلکه او را الزام می‌کنند که پولش را صدقه دهد [نه آنکه برای خودش بردارد].

شیخ الاسلام ابن تیمیه می‌گوید: «کسی که در برابر یک جنس حرام پولی گرفته باشد یا در برابر یک خدمت حرام مانند حمل و نقل شراب یا اجرت سازنده صلیب و پول فاحشه و مانند آن سودی گرفته است، باید آن را صدقه بدهد و از آن کار حرام توبه کند و آن صدقه در عوض کفاره کاری است که انجام داده زیرا بهره بردن از این پول جایز نیست و پولی خبیث است و به صاحبش هم باز گردانده نمی‌شود زیرا عوض را گرفته و باید آن را صدقه دهد چنان‌که تنی چند از علما به صراحت

گفته‌اند، مانند امام احمد درباره کسی که شراب حمل و نقل کند و اصحاب مالک و دیگران به صراحت همین را گفته‌اند»
(مجموع الفتاوی: ۲۲ / ۱۴۲).

بنابر اعتباراتی که گذشت و برای دور ساختن اتهام از خود، این را به سلامت نزدیک‌تر می‌دانیم که همه پول دخانیات را بدهید و در هنگام پرداختش این را نیت کنید که این صدقه‌ای از سوی شماست و دادن صدقه به فقیر و غنی جایز است.

امام نووی - رحمه الله - می‌گوید: «دادن صدقه مستحب بدون اختلاف به اغنیا جایز است» (المجموع: ۶ / ۲۳۶).

و اگر این را برای فرزند وارث توضیح دهید که آنچه می‌دهید برای قرضی که داشتید نیست، بهتر است زیرا چه بسا خداوند در این خیری قرار دهد و باب توبه از فروش دخانیات و چیزهایی مانند آن را به رویش بگشاید.

اما اگر مطمئن بودید که این پول را از شما نخواهند خواست و به شما گمان بد نخواهند برد و پول آن سیگارها را صدقه دادید این هم ان شاء الله اشکالی ندارد.

و از الله خواهیم که توبه شما را بپذیرد.

والله اعلم